אל תקרי לשלש אלא לשליש והא מיבעי ליה לגופיה כתיב קרא אחרינא [1]וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית תנן התם [א][א]האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה אמר רבה אמור רבנן [ב]אילן בתר חנטה [ג]תבואה וזיתים בתר שליש [ד]ירק בתר לקיטה הני כמאן שוינהו רבנן הדר אמר רבה מתוך שעשויין פרכין פרכין אזלי רבנן בתר השרשה א"ל אביי ויצבור גורנו לתוכו ונמצא תורם מן החדש שבו על החדש שבו מן הישן שבו על הישן שבו מי לא תניא [ב]רבי יוסי בן כיפר אמר משום ר"ש שזורי [ה]פול המצרי שזרעו לזרע מקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו השריש לאחר ר"ה אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש כיצד הוא עושה צובר גורנו לתוכו ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו א"ל ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי סבר [ג]יש בילה ורבנן סברי אין בילה א"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל [ד]הלכה כרבי יוסי בן כיפר שאמר משום ר"ש שזורי מתקיף לה רבי זירא ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן אשתמיטתיה הא דאמר שמואל [ו]הכל הולך אחר גמר פרי

וצריכא

גופיה. תשובה על מה נאכל בשנה השביעית: **האורז והדוחן כו'.** מיני קטניות הן דוחן מילי"ו: **פרגין.** מק"ו בלע"ז: **מתעשרין לשעבר.** במעשרות שנה שעברה אם שניה מעשר שני ואם שלישית מעשר עני: **ומותרין בשביעית.** אם השרישו ערב שביעית לפני ר"ה: **ומתעשרים לשנה הבאה.** בשנת לקיטתן אם משאר שני שבוע היא שאינה שביעית: **בתר חנטה.** לקמן (דף טו:) תנא לה בפירקין אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות מתעשר לשנה שעברה: **ירק בתר לקיטה.** כדאמרן לעיל (ד' יב.) ליקט ירק ערב ר"ה כו': **הני.** קטניות כמאן שוינהו שהלכו בהן אחר השרשה: **מתוך שעשויין פרכין פרכין.** מתוך שגורנן עשוי מעט מעט שאין נלקטין כאחד אלא היום לוקטין ומפרכין מעט ולמחר מעט ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד הנפרכין לפני ר"ה עם הנפרכין לאחר ר"ה אם הולכין בהן אחר לקיטה כשאר ירק כשיהא מפריש מעשרותיו ה"ל מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש אזלי בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעין אותן ומעשר פירות האילן וקטניות וירק מדרבנן הן ויכולת ביד החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד: **פרכין פרכין.** לשון זה נופל בקטניות כדאמרי' במסכת ביצה (דף יב:) מוללין מלילות ומפרכין קטניות בי"ט: **ויצבור גורנו לתוכו.** ומה בכך אם ישן וחדש מעורבין יצבור את כל הגורן לתוכו כלומר באמצעיתו שיהא הכל נבלל יחד יפה ונמצא כשיתרום ויעשר יהא מן החדש במעשר לפי מה שיש חדש בגורן ומן הישן לפי מה שיש ישן: **מי לא תניא.** דסמכינן אבילה לומר יפה נבלל ונמצא תורם מן החדש לפי מה שיש חדש ומן הישן לפי מה שיש ישן: **פול המצרי.** מין קטנית פאזול"י ודרכן לזורען לירק ולזרע והזורע לירק מתעשר אחר לקיטה והזורע לאכול את זרעו תורת קטניות עליו ומתעשר אחר השרשה וזה שזרעו לזרע והשריש מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה: **אין תורמין מזה.** שמכירין בו שזרעוהו באחרונה על הנזרע בראשונה ולא מן הראשון על האחרון: **כיצד הוא עושה.** טורח לתת זה בעצמו וזה בעצמו: **צובר גורנו לתוכו.** יבלול אותו יפה לאחר שנתן מן הראשון בזוית זו ומן השני בזוית זו יחזור ויצברנו לאמצע הגורן שיהא כולו כאחד ונמצא תורם מן החדש שבו כו': **יש בילה.** יש לסמוך על הבילה לומר שיש משניהן בתוך המעשר לפי החשבון: **אין בילה.** אין סומכין על כך שיש לומר לא נבלל יפה ורובו של מעשר מן החדש או רובו מן הישן: **חוץ מיין ושמן.** המערב יין חדש עם הישן או שמן חדש עם הישן תורם ומעשר ממנו ויש במעשר שניהם כפי החשבון שדבר לח נבלל יפה אבל יבש אין סומכין בו על הבילה: **אשתמיטתיה לר' זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי ותו אמרינן ואי אשמועינן הכל הולך אחר גמר פרי הוה אמינא אפילו תבואה וזיתים נמי קמ"ל הלכה כר' שמעון שזורי במאי דפליגי.** דבתבואה וזיתים לא פליגי (א) ולא אזלינן בהו אחר גמר פרי אבל במיני קטניות פליגי דר' שמעון אזיל בתר השרשה ורבנן לא אזלי למדנו דהשכח שמואל תנא דלא אזיל בתר השרשה בקטניות אלא אחר גמר פרי ועליה סמיך לפלוגי עליה דר' שמעון שזורי ועליה דהא מתניתין דתנינן לעיל האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו כו' ואני לא ידעתי מאן הוא ההוא תנא: **אשתמיטתיה לר' זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי.** ואף הקטניות לא הלכו בהן אחר השרשה וכי אמר שמואל הלכה כר' שמעון שזורי לאו מטעמיה קאמר דאלו רבי שמעון שזורי טעמיה משום בילה וטעמא דשמואל משום דכוליה חדש הוא שגדל ונגמר אחר ראש השנה:

וצריכא

אל תקרי לשלש אלא לשליש. כלומר עשייתה כשהוא שליש בשולה ותימה דהדרא קושיא לדוכתיה דקאמר לעיל ודלמא לא עייל כלל וקאמר רחמנא תשמיט ותיזיל עד חג הסוכות וי"ל דהאי תנא לית ליה דרשה דלעיל: **מתוך** שעשויין פרכין. מתוך שגורנן מעט מעט שאין נלקטין ביחד אלא היום נלקטין ונפרכין מעט ולמחר מעט ונמצא חדש וישן מעורבין יחד אם הלכו בהם אחר לקיטה כשאר ירק לכך אזיל בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעים אותם ומעשר פירות האילן וקטנית וירק מדרבנן הם ויכולת ביד חכמים לקבוע זמן לכל אחד לפי דעתם כך פירש הקונטרס ותימה תינח מעשר דרבנן אלא שביעית דאורייתא הואי דינם בתר לקיטה כשאר ירק היכי אזלינן בתר השרשה להתיר בשביעית כשהשרישו בששית ושמא בשביעית בזמן הזה ורבי היא כדאמר גבי פרוזבול בפרק השולח (גיטין דף לו. ושם) א"נ כדתניא בת"כ מנין לאורז ודוחן ופרגין ושומשמין שהשרישו לפני ר"ה שכונסין אותן בשביעית ת"ל ואספת את תבואתה בשביעית יכול אע"פ שלא השרישו ת"ל שש שנים תזרע ואספת ששה זורעים וששה אוספים ולא ששה זורעים ושבעה אוספים: **ויצבור** גורנו לתוכו. כלומר וכיון דיכול לתקן אמאי אזיל בתר השרשה ומסיק דרבנן סברי אין בילה ותימה מאי קא משני אכתי תקשי לר"ש שזורי דסבר יש בילה ואזיל בתר השרשה כדקתני בהדיא מקצתן השרישו ובסיפא דהך משנה נמי תנן בפרק ב' דשביעית (מ"ח) אר"ש שזורי פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה כיוצא בהן כלומר בתר השרש' כאורז ודוחן ועוד מאי קשי' ליה ויצבור גורנו לתוכו נהי דמועיל לצבירת גורן לענין חדש וישן לענין שניה הנכנסת לשלישית לא מהני דשניה מעשר שני שלישית מעשר עני וכן חמישית הנכנסת לששית ומיהו זה יכול לתקן שיפריש מעשר אחד ויחלל על מעות ויאכל המעות בירושלים והמעשר יחלק לעניים וקצת משמע בירושלמי דשביעית דשני מעשרות מעשר על ידי צבור גורנו: **פול** המצרי שזרעו כו'. סיפא דההיא דהאורז והדוחן היא ומוסיף אדרבנן שאף בפול המצרי הולכין בתר השרשה: **אמר** רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל הלכה כר"ש שזורי. ברוב ספרים גרסינן בהקומץ רבה (מנחות ל: ושם) ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן ולא יתכן כדמוכח כאן דפריך ומי אמר שמואל הכי ועוד דא"כ קשיא דר' יונתן אדר' יונתן לפי הספרים דגרס התם א"ר יונתן הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי דמשמע בהני דוקא כדמוכח בבהמה המקשה (חולין עה:) ואע"פ שיש ספרים דגרסי בההיא אמר ר' יוחנן ולא יתכן במסכת כתובות בריש פרק אע"פ (דף נה.): **חוץ** מיין ושמן. לענין מעשר איירי והוא הדין מים לענין הזאה בפ' התערובות (זבחים פ.): **אחר** גמר פרי. אין זה אחר לקיטה דזמנין דנגמר לפני ר"ה ונלקט אחר ר"ה וכל ירק נמי הולכין בו אחר גמר פרי אלא דנקיט בכל דוכתי בתר לקיטה משום דלקיטה תכף לגמר פרי אבל הני אין לקיטתן בגמר פרי שממתין להן עד שיתייבשו ואין לקיטתן כאחד דמתייבשין פרכין פרכין אבל גמר פרי כאחת ולכך מותר לעשר לשמואל אף על גב דסבר אין בילה ותימה שמואל דאמר כמאן הא בין ר' שמעון שזורי בין רבנן מודו דאזלינן בתר השרשה דלפני ראש השנה כדפי' והוה ליה ישן ושמואל דאזיל בתר גמר פרי דלאחר ראש השנה הוה ליה חדש:

הוה

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ד מהל' שמיטה הלכה יא ופ"א מהל' מ"ש הל' ח סמג עשין קלו ולאוין רסח:

עא ב מיי' פ"ב מהלכות בכורים הלכה ז סמג עשין קלו וקלז טוש"ע י"ד סי' רל"ד סעיף ד:

עב ג מיי' פ"ב מהל' תרומות הל' י' ופ"ב מהל' מעשר הלכה ה סמג עשין קלג קלה:

עג ד מיי' פ"ה מהל' תרומות הל' יא ופ"א מה' מ"ש הל' ב והל' ד ופ"ד מה' שמיטה הל' יב סמג עשין קלה [טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף קכו]:

עד ה ו מיי' פ"א מה' מ"ש הל' ח:

תורה אור השלם

1. וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: ויקרא כה כב

מוסף רש"י

פול המצרי. מין קטנית ושמו פאזול"א, שזרעו לזרע. דאם זרעו לירק הוה אזיל מעשר דידיה בתר לקיטה, אבל מיני קטנית בתר השרשה אזלי (מנחות ל:). **צובר גורנו לתוכו.** כלומר מערבן יפה ויתרום, ונמצא תורם. חדש שבתוך התרומה מתקן את החדש הנשאר וישן שבתרומה מתקן את הישן הנשאר (שם).

רבינו חננאל

אל תקרי לשלש אלא לשליש. פי', אני מצוה הברכה בשנה הששית שאפילו התבואה שהיא שליש מליאתה בשאר השנים, עכשיו היא נחשבת מן השנה הששית ואינה מתבערת בשביעית, וקראה הכתוב תבואה. **תנן** התם בשביעית פרק ב' האורז והדוחן והפרגים והשומשמין שהשרישו קודם ראש השנה מתעשרים לשעבר כול'. פירוש (בירושלים) בירושלמי אמר רב הונא שאי איפשר לעמוד על אילו, מתי יביאו שליש. לפיכך אמרו כי השרשים כמו פרי. **אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חנטה,** דתנו רבנן אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט מתעשר לשנה שעברה. **תבואה וזיתים בתר** שליש כדאמרינן. ירק **בתר** לקיטה, נמי כדאמרינן. **הני** דתנינן בהו בתר השרשה כמאן, לא כאילן ולא כתבואה ולא כירק. הדר אמר רבה מתוך שעשויין (א) פרגין פרגין, פירוש משארי משארי, ומשארא זו מתמלאה ומביאה שליש ועדיין זו לא (לי) נתמלאה,

מסורת הש"ס

א) שביעית פ"ב מ"ז, ב) מנחות ל: [תוס' שביעית פ"ב ה"ד], ג) [זבחים פ.], ד) [מנחות ל: ע"ש],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אשתמיטתיה כו' דבתבואה וזיתים לא פליגי והכל מודים דלא אזלינן:

לעזי רש"י

מילי"ו [פני"ל]. דוחן.
מק"ו [מ"ק]. פרג.
פאזול"י [פיישו"ל]. שעועית.

רבינו חננאל (המשך)

הכל לפי שומן המקום, כיון שהשרשתם של כל הערוגות כאחת, אמור רבנן חייובם במעשר בשעת השרשתן, אם שנה שנייה [שנייה], אם שלישית שלישית, לפי שזמן השרשה [באילון] ידוע הוא כגון הקליטה באילן. **ואקשי עליה אביי ויצבור גורנו בתוכו.** כלומר, יעקרם הפרגין כלם כאחד [וידוש] אותם ויעשה הכל גורן אחד, ואע"פ שזו הערוגה הביאה שליש קודם זו הערוגה, יוציא מעשרותיו מתוכו, שנמצא מעשר מן החדש [שבו] על החדש שבו, ומן הישן שבו על הישן שבו. כר' יוסי בן כיפר שאמר משום ר' שמעון שזורי בענין פול המצרי שזרעו לזרע, ופי' ר' שמעון שזורי (ב) פול המצרי זרעו לזרע מתעשר לשעבר, זרעו לירק מתעשר להבא, זרעו לזרע הוא חי ממי שנה שעברה, זרעו לאכלו כירק הוא חי ממי שנה הבאה. **ופריק רבה** ר' שמעון שזורי קא אמרת, ר' שמעון שזורי סבר יש בילה ונעשה כולו [כ]אחד, ומתני' דקתני האורז והדוחן כול', לרבנן דפליגי עליה, סברי אין בילה. **ואמרינן** משמ' דשמואל הילכתא כר' שמעון שזורי, ואתקיפו עליה איני, והא אמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן, מכלל שהפירות אין להם בילה. ואמרינן אישתמיטתיה, כלומר נעלמה ממנו, הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פירי, פיר', ולפיכך אמר צובר גרנו בתוכו כי באותה העת נגמר ה[פרי] ולא אמר שמואל הלכה כר' שמעון שזורי משום דקסבר יש בילה, דהא לית ליה לשמואל בילה בפירות, אלא משום שהולך אחר גמר פרי.

א) עי' היטב בערוך ערך פרכין.

ב) ר"ל דר"ש שזורי פירש בתוספתא פ"ב דשביעית דאם זרעו לזרע וכו' וע"ש היטב.